

**THE NATIONAL, REGIONAL AND GLOBAL DIMENSION
OF THE COPYRIGHT TRADE ON THE INTERNET**

**NARODOWY, REGIONALNY I ŚWIATOWY WYMIAR RYNKU PRAW
AUTORSKICH W INTERNECIE**

Inga Oleksiuk

Doktor nauk prawnych

Doktor nauk humanistycznych

Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania

ABSTRACTS

The dynamic expansion of the transnational copyright market on Internet changes the manner of distribution and use of intellectual property. This paper analyses the process of the development of the transnational and international copyright market. The author points out that the dynamic transformation process became a distinctive feature of the copyright trade. Therefore, a static determination of a given market needs to be complemented with an analysis focused on its development trends (economic, technological, socio-cultural) in terms of their impact on the barriers to access to the market. In this context, legal barriers need to be given special consideration. The market of copyrightable intellectual property includes actions, goods and services that are subject to national law and have both economic and cultural relevance. They enjoy legal protection mainly because they convey identity, values and meanings rather than due to their mere market value. Hence, in the process of geographical market definition the rules for the protection of IP set out in the EU Treaty, in the constitutions of the individual Member States, in copyright laws and regulations and culture law in the broad sense of the term should be taken into consideration. At the same time, the individual and public interests in respect of the creative activity need to be balanced.

Dynamiczny rozwój rynku praw autorskich w Internecie prowadzi do jakościowych zmian w sposobie korzystania i udostępniania dóbr intelektualnych. Mając powyższe na uwadze, przedłożone studium poświęcono formowaniu się ponadnarodowego i międzynarodowego rynku praw

autorskich. W pracy dowodzi się, że dynamiczny proces przeobrażeń stał się charakterystyczną – immanentną cechą obrotu własnością intelektualną. Tym samym wszelkie ustalenia, mające na celu określenie granic rynku praw autorskich, prowadzone w ujęciu statycznym, powinny być uzupełnione ustaleniem znamienych dla tego rynku tendencji rozwojowych (ekonomicznych, technicznych, społeczno-kulturowych) pod kątem ich wpływu na bariery wejścia na rynek. W tym kontekście podkreśla się znaczenie barier prawnych. Rynek autorskich dóbr intelektualnych obejmuje działania, dobra i usługi, będące przedmiotem prawa krajowego, mające znaczenie zarówno gospodarcze, jak i kulturowe. Są one przedmiotem ochrony prawnej nie tylko ze względu na swoją wartość rynkową, ale przede wszystkim dlatego, że są nośnikami tożsamości, wartości oraz znaczeń. Tym samym, proces ustalenia granic rynku geograficznego powinien uwzględniać zasady ochrony twórczości, określone w Traktacie UE, w konstytucjach poszczególnych Państw Członków Unii, w regulacjach autorskich i w szeroko rozumianym prawie kultury. Jednocześnie należy pamiętać o konieczności zrównoważenia, w odniesieniu do dóbr intelektualnych, interesów autorów z interesami ogólnospołecznymi.

KEYWORDS:

*intellectual property, Internet, cultural diversity, market, globalization
własność intelektualna, Internet, wielokulturowość, rynek, globalizacja*

WPROWADZENIE

Wyznaczenie rynku relewantnego jest warunkiem *sine qua non* stosowania ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów do postępowań toczących się w jej trybie (Kohutek, Sieradzka 2008, uwagi do art. 4, s. 6 i n; Pęczalska, 2007 s. 106; M. Senderowicz, M. Sz waj, 2007, s. 9). Dotyczy to kwalifikacji aktów współpracy między przedsiębiorcami, ustalania siły rynkowej przedsiębiorcy, oceny koncentracji. Jednocześnie praktyka stosowania ustawy antymonopolowej wobec uczestników obrotu własnością intelektualną rodzi liczne pytania i wątpliwości (Materna, 2013; Oleksiuk, 2009; Piontek, 2008; Drexl 2007). Jednym z głównych źródeł problemów są zmiany w sposobie korzystania z utworów w Internecie i związany z nimi rozwój ponadnarodowego i międzynarodowego rynku praw autorskich. Mając powyższe na uwadze, przedłożone studium poświęcono

analizie barier dostępu do rynku jako głównej zmiennej w procesie ustalania granic rynku właściwego w obrocie prawami autorskimi.

POJĘCIE RYNKU WŁAŚCIWEGO

W naukach ekonomicznych (Modzelewska, 2002, s.49) przyjmuje się, że rynek powstaje przez zetknięcie popytu i podaży. Na potrzeby ponadnarodowego prawa antymonopolowego stosuje się zawężoną definicję, ograniczając ekonomiczne rozumienie rynku, ze względu na następujące kryteria: substytucyjność towarów, terytorium, czas. Przyjmując pierwsze kryterium, wyróżnia się rynek właściwy (relewantny) produktowo (asortymentowo), a ze względu na drugie kryterium – rynek właściwy geograficznie (terytorialnie). Określenie rynku właściwego czasowo zależy od okoliczności danej sprawy. Zgodnie z wyjaśnieniami Komisji w wielu postępowaniach ustalenie aspektu temporalnego nie jest konieczne. W punkcie 9 powyższego *Obwieszczenia* stwierdza się, że rynek właściwy stanowi połączenie wskazanych wyżej rynków.

Definicję legalną rynku właściwego zawiera też artykuł 4 u.k.k. Zgodnie prawem krajowym przez rynek właściwy należy rozumieć „rynek towarów, które ze względu na ich przeznaczenie, cenę oraz właściwości, w tym jakość, są uznawane przez ich nabywców za substytuty oraz są oferowane na obszarze, na którym ze względu na ich rodzaj i właściwość, istnienie barier dostępu do rynku, preferencje konsumentów, znaczące różnice cen i koszty transportu, panują zbliżone warunki konkurencji” (artykuł 4 punkt 9 u.k.k.).

Biorąc pod uwagę *ratio legis*, obowiązującej w Polsce ustawy, w literaturze przedmiotu zwraca się uwagę, że rynek relewantny „wyznacza płaszczyznę współzawodnictwa przedsiębiorców w zakresie danego towaru na określonym rynku geograficznym” (Kohutek, Sieradzka 2006, s. 186; Pęczalska, 2007, s. 99-100). Ogólnie rzecz ujmując, wyznaczenie rynku właściwego polega na przeprowadzeniu analizy działalności podmiotów gospodarczych pod kątem segmentacji jakiejś sfery produkcji lub obrotu, aby na tej podstawie wyodrębnić kilka rynków, w tym rynek właściwy w danej sprawie. Analiza powinna prowadzić do określenia podmiotów, będących w stanie ograniczyć (lub w inny sposób krępować) zachowania danego przedsiębiorcy, czyli aktualnych lub potencjalnych konkurentów. Polski ustawodawca zdefiniował pojęcie konkurentów w części ogólnej ustawy antymonopolowej. Odpowiednio do artykułu 4 punktu 11 u.k.k. konkurenci to przedsiębiorcy, którzy wprowadzają lub mogą wprowadzać,

albo nabywają lub mogą nabywać, w tym samym czasie, towary na rynku właściwym. Natomiast w świetle punktu 26 wytycznych Komisji Europejskiej (*Obwieszczenie KE – Wytyczne w sprawie ograniczeń wertykalnych*, 2000/C-291, s. 1) potencjalny konkurent to przedsiębiorca, który faktycznie nie dostarcza konkurującego produktu/usługi, ale mógłby to robić i w braku porozumienia robiłby ze względu na zmiany preferencji odbiorców, jako odpowiedź na niski i stały wzrost cen względnych.

W praktyce ustalenie, jakie podmioty uznać należy za potencjalnych konkurentów, nastręcza poważne trudności (Kohutek, Sieradzka, 2006, s. 212). Konkurencja potencjalna to taka, która mogłaby realnie powstać. Przyjmuje się, że potencjalny konkurent to taki przedsiębiorca, który mógłby w ciągu roku zaopatrywać rynek (dokonać niezbędnych inwestycji). Ocena musi opierać na realistycznych podstawach; nie wystarczy czysto teoretyczna możliwość wejścia danego podmiotu na dany rynek.

RYNEK WŁAŚCIWY GEOGRAFICZNIE

Rynek geograficzny jest to rynek właściwy, wyznaczony wedle kryterium terytorialnego. (art. 4 pkt 9 u.k.k.) – jest to obszar, na którym panują zbliżone warunki konkurencji (Kohutek, Sieradzka 2006, s. 190; Pęczalska, 2007 rozdz. IX i powołane tam orzecznictwo sądów polskich; Sanderowicz, M. Sz waj, s. 9). W świetle wyjaśnień Komisji Europejskiej jest to „obszar, na którym zainteresowane przedsiębiorstwa zaangażowane są dostawą produktów lub usług, na którym warunki konkurencji są wystarczająco jednolite i który odróżnia się od obszarów sąsiednich w szczególności ze względu na istnienie na tych obszarach znacząco różnych warunków konkurencji.” (*Obwieszczenie w sprawie rynku właściwego*, s. 155). Do głównych kryteriów, na podstawie których wyznacza się relewantny rynek geograficzny należą bariery dostępu do rynku, przez które należy rozumieć czynniki, które uniemożliwiają lub utrudniają przedsiębiorcom podjęcie działalności gospodarczej na danym rynku relewantnym. Podstawowe znaczenie mają: bariery prawne i ekonomiczne, przy czym jako bariery ekonomiczne określa się bariery strukturalne i strategiczne.

Bariery prawne związane są z normatywnym ograniczeniem liczby uczestników danego rynku w drodze koncesji, licencji, zezwoleń i innych instrumentów ingerencji państwa. W praktyce dotyczy to dziedzin, podlegających kompleksowym regulacjom o charakterze sektorowym, takich jak rynek medialny, dostaw energii czy rynek zbrojeniowy. Są to obszary, w których ze względu na interes publiczny i realizację

priorytetów politycznych, rozwój wartości rynkowych podlega równoważeniu z innymi wartościami prawnie chronionymi (są to między innymi: bezpieczeństwo państwa, tożsamość narodowa, racja stanu). W kontekście prowadzonych rozważań należy przywołać unormowania w zakresie upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, mających znaczenie w utrzymaniu i rozwoju tożsamości narodu polskiego (artykuł 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 1997 r. Nr 78 zwanej dalej Konstytucją) lub różnorodności kulturowej Unii (Konwencja UNESCO sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, zatwierdzona w imieniu Wspólnoty na mocy Decyzji Rady WE z dnia 18 maja 2006 roku (Dz.U. WE L 201 z 25 lipca 2006 r., s. 15). Jakkolwiek wprowadzenie ograniczeń nie stoi (samo w sobie) w sprzeczności z konstytucyjną zasadą swobody gospodarczej (artykuł 22 Konstytucji), to warto zaznaczyć, że kompetencja organów władz publicznych do przyznania jednemu lub kilku podmiotom wyłącznych praw do realizowania określonej działalności gospodarczej, może prowadzić do powstania monopolu prawnego (*quasi-monopolu*), co ze swej strony skutkuje wyłączeniem lub ograniczeniem swobody zachowań rynkowych w danym obszarze stosunków społeczno-gospodarczych (Baehner, Stawicki, 2005, s. 157; Kohutek, Sieradzka, 2008, s. 81; Oleksiuk, 2009, s. 18).

Bariery ekonomiczne odnoszą się do struktury rynku lub bezpośrednio do sposobu działania danego przedsiębiorcy. Ich źródłem może być ograniczony zasób surowców naturalnych, nawyki kulturowe klientów, przewaga technologiczna i inne. W kontekście prowadzonych rozważań ważne jest ustalenie, czy bariery dostępu do rynku praw autorskich (w tym rynku zarządzania tymi prawami) są niskie, czy wysokie. Organ ochrony konkurencji powinien zatem ocenić możliwość podjęcia działalności gospodarczej w danym segmencie obrotu przez nowe podmioty.

INSTRUMENTY BADANIA RYNKU

Główne tendencje polityki konkurencji w Unii Europejskiej cechuje umacnianie się roli analiz ekonomicznych w procesie badania rynku i definiowania pojęć prawa antymonopolowego (Kohutek, Sieradzka, 2008, s. 204; Banasiński, Stawicki, 2007; Piątek 2008, Lewandowski 2009, Materna 2013). W kontekście prowadzonych studiów na uwagę zasługują dwie istotne koncepcje mające wpływ na proces wyznaczania rynku właściwego. Chodzi tu o metody: bardziej ekonomicznego podejścia

i dynamicznego podejścia. Są one ze sobą funkcjonalnie powiązane. Koncepcje te rozwinęły się początkowo w USA. Przyczyną ich odpowiedniego przeniesienia na grunt europejski są zjawiska społeczno-gospodarcze, związane z globalizacją i rozwojem gospodarki opartej na wiedzy. W świetle założeń polityki gospodarczej UE konieczne jest zapewnienie zgodności liberalizacji sektora usług z pluralizmem i rzetelnością tych usług (Niepokulczycka, 2006, s. 73). Dodatkowo, w odniesieniu do obrotu prawami autorskimi „podkreśla się konieczność harmonizacji prawa autorskiego i praw pokrewnych na wysokim poziomie ochrony ze względu na to, że są to prawa fundamentalne dla twórczości intelektualnej. W tym kontekście podnosi się, że ochrona tych praw zapewnia utrzymanie i rozwój twórczości w interesie autorów, przemysłu związanego z kulturą, konsumentów oraz całego społeczeństwa” (Dyrektywa 2001/29/WE).

Biorąc pod uwagę ekonomiczne podejście w procesie stosowania publicznoprawnych instrumentów ochrony konkurencji, ważne jest stwierdzenie, że *ratio legis* krajowych regulacji autorsko-prawnych w istotnej mierze koresponduje z założeniami polityki konkurencji. Oba obszary działań spełniają ważną rolę w realizacji strategicznych celów rozwoju UE, w zakresie funkcjonowania gospodarki rynkowej, w tym **udanej rywalizacji gospodarki europejskiej z konkurencją międzynarodową**. Wskazane tu tendencje powinny znaleźć odzwierciedlenie w procesie stosowania prawa antymonopolowego wobec podmiotów praw autorskich oraz reprezentujących ich interesy ozz.

Druga z wymienionych koncepcji – dynamicznego podejścia postuluje, by ostateczna ocena danego segmentu rynku gospodarczego była oparta nie tylko na wnioskach wynikających z analizy aktualnych (statycznie ujętych) parametrów, ale uwzględniała również dynamikę i kierunki zmian zachowań rynkowych. Podejście dynamiczne wymaga wnikliwej oceny przesłanek decydujących o stopniu otwarcia/zamknięcia rynku relewantnego, a tym samym możliwości wejścia na rynek nowych podmiotów. Słusznie zwraca się bowiem uwagę, że nawet „przedsiębiorca dysponujący wysokim udziałem w rynku właściwym nie będzie w stanie działać niezależnie od konkurentów, kontrahentów, czy konsumentów jeżeli bariery dostępu do rynku są niskie” (Kohutek, Sieradzka, 2008, s. 212).

Odnosząc powyższe rozważania do analizy rynku autorskich dóbr intelektualnych, przede wszystkim trzeba zwrócić uwagę na jakościowe zmiany w procesie dystrybucji utworów. Międzynarodowy obrót dóbr intelektualnych jest bezpośrednio związany z rozwojem technologii

komunikacyjnych, umożliwiającym transgraniczne rozpowszechnianie utworów. Równie istotnymi czynnikami są: duże nasycenie europejskich gospodarstw domowych urządzeniami stacjonarnymi lub mobilnymi, dostępność technologii i usług komunikacyjnych oraz powszechne korzystanie z Internetu i innych zasobów cyfrowych (Antczak, 2014, s. 106).

BARIERY DOSTĘPU DO RYNKU PRAW AUTORSKICH

W związku z powyższym, w procesie ustalania granic rynku właściwego w danej sprawie należy uwzględnić zmiany zasad udostępniania i korzystania z utworów w Internecie pod kątem ich wpływu na obniżenie barier dostępu do omawianych rynków. Już w minionej dekadzie Komisja UE zauważa, że „udzielanie licencji w sposób tradycyjny (*off-line*) staje się w coraz większym stopniu działalnością transgraniczną, natomiast udzielanie licencji *on-line* ze swej istoty stanowi działalność, której granice nie mogą być ograniczone do jednego kraju”. Jednocześnie stwierdza, że „zainteresowane strony poszukują nowych i technologicznych rozwiązań mogących zapewnić dostęp do utworów i dóbr intelektualnych objętych ochroną w wymiarze europejskim lub ogólnosiwiatowym.” Zdaniem Komisji ponadnarodowy obrót towarami i usługami, mającymi za podstawę prawa autorskie i prawa pokrewne, jest optymalnym obszarem dystrybucji dóbr intelektualnych ze względu na korzyści, wynikające z osiągnięcia ekonomii skali i powinien stać się zasadą w odniesieniu do prawa do zwielokrotnienia, publicznego odtworzenia oraz publicznego udostępnienia. Prawa te występują przy okazji każdego przekazu o charakterze cyfrowym.

Upowszechnienie nowych mediów i nowych modeli biznesowych w systemie dystrybucji utworów skutkuje obniżeniem ekonomicznych barier dostępu do rynku utworów rozpowszechnianych *on-line*. Ważną przeszkodą pozostają jednak bariery prawne. Rozwój ponadnarodowego rynku omawianych dóbr powoduje bowiem odejście od klasycznej dla prawa autorskiego zasady terytorialności.

Zasada terytorialności została wypracowana na gruncie prawa międzynarodowego (*Konwencji berneńskiej 1986*) i jest uznana przez państwa członkowskie UE, co znajduje odzwierciedlenie w krajowych regulacjach. W wyroku *Volvo przeciwko Veng (C-238/87)* TS UE zaznaczył, że wobec braku standaryzacji i harmonizacji praw własności intelektualnej, określenie warunków i procedur ich ochrony należy do prawa krajowego. Zgodnie z powyższym TS UE przyjął, że podstawowe uprawnienia wynikają

z krajowych regulacji z zakresu własności intelektualnej (*Volvo przeciwko Veng C-238/87*; *Parfums Christian Dior przeciwko Evora, C-337/95*). Również Komisja Europejska stwierdziła, że co do zasady **nie istnieje coś takiego jak wspólnotowe prawo autorskie** (Komunikat KE, Zarządzanie prawami autorskimi i prawami pokrewnymi na obszarze Wspólnego Rynku, 16.04.2004 r. COM (2004) 261 *final*).

Powszechne stosowanie zasady terytorialności miało wpływ na rolę polskich stowarzyszeń twórczych i artystycznych, pełniących funkcje ozz, dawało im bowiem możliwość zarządzania zarówno prawami polskich, jak i zagranicznych twórców, wydawców i artystów wykonawców. Wskazaną praktykę potwierdziły ustalenia UOKiK, który w uzasadnieniu decyzji nr RWA- 21/2004 wyjaśnił, że polska organizacja legitymowała się umowami o zarządzaniu i ochronie praw dwóch i pół miliona autorów i kompozytorów zagranicznych, reprezentowanych w Polsce na podstawie ponad stu umów o wzajemnej reprezentacji repertuarowej, zawartych ze wszystkimi znaczącymi ozz na świecie. Jednak wskazane wyżej procesy zmian mają charakter jakościowy i zmuszają krajowe ozz do rewizji dotychczasowych zasad współdziałania. Są to kwestie o podstawowym znaczeniu dla oceny barier dostępu do kluczowego segmentu współczesnego rynku praw autorskich i pokrewnych – rynku zbiorowego zarządzania tymi prawami. Dlatego na uwagę zasługują zarówno próby utrzymania dotychczasowego systemu współpracy europejskich ozz, jak i nowe rozwiązania oraz formy kooperacji.

Do pierwszej kategorii można zaliczyć *Porozumienie z Santiago*, które dotyczyło praw do wykonywania utworów muzycznych. Zostało zawarte przez prawie wszystkie większe stowarzyszenia autorskie, reprezentujące twórców lub wykonawców. Była to próbna umowa wzajemna, która zezwala każdej z stron na udzielanie multilateralnych licencji na korzystanie *on-line* z praw do publicznych wykonań. W świetle zawartych uzgodnień, organizacje zbiorowego zarządzania zobowiązały się do udzielania licencji o zasięgu ogólnosiwiatowym tylko użytkownikom, mającym siedzibę na ich terytorium krajowym.

Odmienne rozwiązanie przyjęto między innymi w *Umowie OnLineArt* oraz *Umowie Simulcastingu*. W *Umowie OnLineArt*, określającej zasady udzielania licencji na korzystanie z utworów plastycznych i fotograficznych za pośrednictwem Internetu, strony ustaliły, że licencja może zostać udzielona przez jakąkolwiek organizację zbiorowego zarządzania na tych samych warunkach, natomiast zgodnie z *Umową Simulcastingu*, użytkownicy mogą uzyskać licencję obowiązującą na terenie całego Europejskiego

Obszaru Gospodarczego (EOG) od jakiejkolwiek działającej na tym terenie organizacji zbiorowego zarządzania.

Należy tu podkreślić, że Komisja jest jednym z głównych inicjatorów zmian polityki dystrybucyjnej, co kształtuje zasady realizacji zz na obszarze EOG i w praktyce sprawia, że ozz są motywowane do podejmowania działań o charakterze konkurencyjnym. W związku z *Porozumieniem z Santagio*, Komisja wydała pisemne zgłoszenie zastrzeżeń, dotyczące udzielania przez organizacje zbiorowego zarządzania, na mocy powołanego wyżej porozumienia, licencji na nadawanie przez Internet. Komisja stwierdziła, że „Porozumienie to zawierało klauzulę podziału klientów, zgodnie z którą organizacje zbiorowego zarządzania zobowiązały się do udzielania licencji o zasięgu ogólnosiwiatowym tylko użytkownikom mającym siedzibę na ich terytorium krajowym”. Komisja uznała wówczas, iż utrata terytorialności wynikająca z Internetu, jak również cyfrowy format plików muzycznych, otworzyły drogę licencji wieloterytorialnej ze wzrastającą konkurencją między organizacjami zbiorowego zarządzania do udzielania tego nowego typu licencji. (Komisja IP/04/586 z 3 maja 2004 r.). W przywołanym dokumencie stwierdza się, że najskuteczniejszym rozwiązaniem byłoby zawarcie w przepisach wspólnotowych postanowienia, że każda licencja, dotycząca publicznego odtwarzania lub udostępniania przynajmniej w odniesieniu do czynności o zasięgu transgranicznym, zezwala na korzystanie z danego utworu na terytorium EOG.

Działania Komisji na rzecz rozwoju konkurencji w obszarze zz zostały ograniczone przez Trybunał Sprawiedliwości UE, który w szeregu wyroków wydanych w 2013 roku (*SIAE przeciwko Komisji*, T-433/08; *Tono przeciwko Komisji*, T-434/08; *Zaiks przeciwko Komisji*, T-398/08 i in.) zwrócił uwagę, że nowe inicjatywy Komisji są oparte na błędnych założeniach, w szczególności przedłożone przez nią argumenty na rzecz rozwoju konkurencji między krajowymi organizacjami zostały sformułowane w oderwaniu od realiów obrotu prawami autorskimi i pokrewnymi, ergo całości kształtu zadań realizowanych przez ozz. Już w sprawie *Lucazeau przeciwko SACEM* (C-110/88, C-241/88 i C-242/88) Trybunał Sprawiedliwości (TS) podkreślił, że do zadań ozz należy ochrona autora przed nielegalnym, nieuprawnionym korzystaniem z jego twórczości. Podobnie w 2013 r. Trybunał stanął na stanowisku, że przeprowadzona przez organ antymonopolowy ocena praktyk rynkowych ozz w zakresie udzielania licencji *online* została oparta na błędnej, cząstkowej ocenie funkcji i uwarunkowań zbiorowego zarządu. TS zwrócił uwagę, że Komisja nie wyjaśniła, dlaczego ustalenia, będące podstawą decyzji zakazującej

współpracy ozz, ograniczały się do analizy tylko jednego z obszarów zz, to jest do legalnej eksploatacji utworów (Wyrok TS w sprawie *Zaiks przeciwko Komisji*, T-398/08, pkt.120), natomiast nie uwzględniały konieczności monitorowania rynku, w tym reagowania na naruszenia praw autorskich podmiotów uprawnionych, włącznie z dochodzeniem roszczeń na drodze sądowej. Istotą zz jest podejmowanie spraw, które mają znaczenie dla ogółu twórców, są to zwykle długotrwałe procesy kończące się wyrokami o precedensowym charakterze. Ciążący na ozz obowiązek należytego wykonywania zz, wymaga łącznego realizowania wskazanych wyżej zadań. Ponieważ Komisja nie była w stanie przekonać Trybunału o słuszności decyzji, zakazującej współpracy ozz, TS UE stwierdził jej nieważność i w chwili obecnej ozz mogłyby przystąpić do nowego porozumienia. Jednak skutkiem działań organu antymonopolowego są trwałe zmiany w sposobie realizacji zz. W praktyce ingerencja Komisji sprawiła, że podmioty, które dotychczas ze sobą współpracowały, zostały zmuszone do podejmowania działań o charakterze konkurencyjnym.

Stanowienie reguł wolnorynkowych w obszarze dóbr intelektualnych może być korzystne dla państw o rozwiniętym przemyśle kulturowym, w którym funkcjonują producenci i ozz o największej sile rynkowej, dysponujące repertuarem dostosowanym do preferencji szerokiej publiczności, a tym samym nadającym się do międzynarodowej dystrybucji. Natomiast urzeczywistnienie zasad wolnego rynku i wolnej konkurencji w obrocie dobrami intelektualnymi może stać w sprzeczności z interesami narodowymi takich krajów, jak Polska, które pomimo wsparcia potencjału twórczego stają się przede wszystkim importerem produktów tak zwanej kultury masowej. Słusznie podnosi się, że jest to zjawisko zagrażające różnorodności kulturowej i językowej Unii (Drexl, 2007). Przede wszystkim wyraża się ono „stopniowym ograniczaniem dostępu, zainteresowania i roli rodzimej twórczości oraz kurczenia się możliwości prezentowania jej na zewnątrz” (Błęszyński 2004, s. 20). Jednocześnie może prowadzić do negatywnych następstw społecznych i gospodarczych, związanych z ubożeniem środowisk twórczych, wydawniczych i producenckich. Dlatego należy podkreślić, że w świetle norm prawa pierwotnego funkcjonowanie Unii powinno przyczyniać się do rozkwitu kultur poszczególnych Państw Członkowskich, w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej. Nie bez znaczenia jest też wspieranie wspólnego dziedzictwa kulturowego. Zgodnie z artykułem 107 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TUE), pomoc przeznaczona na wspieranie kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego może być uznana za zgodną z rynkiem

wewnętrznym, o ile nie zmienia warunków wymiany handlowej i konkurencji w Unii w zakresie sprzecznym ze wspólnym interesem. Rozwój kulturalny UE stanowi jeden z jej celów określonych w artykule 6 TUE.

Jednocześnie artykuł 167 TUE (dawny artykuł 151 TWE) nakłada na Unię obowiązek uwzględnienia w swoim działaniu aspektów kulturowych, przede wszystkim w celu poszanowania i popierania różnorodności kultur. Dotyczy to działań podejmowanych w na podstawie innych postanowień Traktatu, a więc również w zakresie rozwoju rynku wewnętrznego i ochrony konkurencji. Rada stanowi jedomyślnie przy rokowaniach i zawieraniu umów w dziedzinie handlu usługami w zakresie kultury i audiowizualnymi, jeżeli umowy te mogłyby zagrozić różnorodności kulturowej i językowej Unii. Ważne są też zobowiązania przyjęte przez Unię, jako sygnatariusza przywołanej Konwencji w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego. W tym kontekście na uwagę zasługują rozwiązania prawne Dyrektywy, dotyczącej audiowizualnych usług medialnych 2007/65/WE, ze względu na ich zgodność z zasadami wyżej wymienionej Konwencji. O obowiązującej w tej sferze hierarchii wartości prawnie chronionej świadczy też stanowisko Wspólnoty (aktualnie Unii) w kwestii implementacji zasad wolnorynkowych wobec uczestników obrotu usługami audiowizualnymi. Jak wynika z raportu Ministerstwa Gospodarki i Pracy (MGiP) Wspólnota Europejska i jej państwa członkowskie zdecydowały się „nie podejmować działań liberalizacyjnych w ramach Układu Ogólnego w sprawie Handlu Usługami (GATS – *General Agreement on Trade in Services*) wobec sektora mediów audiowizualnych, gdyż należy on do **sektora wrażliwego z punktu widzenia polityki narodowej państwa**” (Informacja MGiP na temat *Rundy Doha Światowej Organizacji Handlu*, 2005). W celu dopełnienia obrazu warto przywołać artykuł 73 Konstytucji RP, zgodnie z którym działalność twórcza wiąże się ze swobodą korzystania, tworzenia i rozpowszechniania dóbr kultury materialnej i niematerialnej. Równocześnie Konstytucja zapewnia, że Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego (artykuł 5) oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (artykuł 6). Odpowiednio udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym, a zarazem zapewnia obywatelom polskim, należącym do mniejszości narodowych i etnicznych (..), zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury. Mając na uwadze zagadnienie określone w tytule niniejszego artykułu, czyli problematykę barier dostępu do rynku

autorskich dóbr intelektualnych *online*, trzeba podkreślić fakt, że rynek ten obejmuje działania, dobra i usługi mające znaczenie zarówno ekonomiczne, jak i kulturowe.

UWAGI KOŃCOWE

Potencjał komunikacyjny nowych mediów stanowi zarówno szansę rozwoju społeczno- gospodarczego, jak i poważne wyzwanie w zakresie dostosowania prawa do możliwości, wynikających z transgranicznej dystrybucji i eksploatacji utworów w Internecie. Obserwowane zmiany mają charakter jakościowy i dotyczą zarówno zasad dystrybucji utworów, jak i form ich eksploatacji. Cechą zaś wspólną jest obniżenie barier ekonomicznych dostępu do rynku i ewentualne rozszerzenie granic rynku relevantnego. Należy też zauważyć, że dynamiczny proces przeobrażeń stał się charakterystyczną – immanentną cechą współczesnych rynków praw autorskich. Tym samym **wszelkie ustalenia, mające na celu określenie granic rynku prawami autorskimi, nie mogą być prowadzone w ujęciu statycznym, muszą ze swej istoty uwzględniać tendencje rozwojowe danego rynku**, w tym możliwość zmniejszenia barier wejścia na rynek. Jakkolwiek transgraniczny wymiar komunikacji internetowej sprzyja rewizji granic rynku geograficznego i powinien być przedmiotem ustaleń w każdej sprawie dotyczącej korzystania z utworów na nowych polach eksploatacji, to w procesie wyznaczania granic nie można pomijać istnienia znamienych dla omawianej sfery barier prawnych.

Mając powyższe na uwadze należy zauważyć, że ostateczna decyzja w sprawie wyznaczenia granic rynku właściwego nie może być podejmowana automatycznie, wyłącznie z uwzględnieniem aspektu ilościowego, bez odniesienia do specyfiki działalności twórczej, realiów eksploatacji utworów, czy bez oceny całokształtu funkcji i mechanizmów działania ozz – podmiotów, które pełnią dominującą rolę w omawianych obszarach życia społecznego i gospodarczego. Zgodnie z najnowszym orzecznictwem TS UE ograniczenia terytorialne nie muszą być efektem uzgodnionej (zakazanej) praktyki krajowych ozz, ale mogą być wyrazem racjonalnych decyzji, wynikających z realiów obrotu prawami autorskimi, tradycji lub uwarunkowań społecznych–kulturowych i gospodarczych oraz narodowych regulacji autorskoprawnych (Wyrok TS UE z dnia 12.04.2013, T-398/08, pkt. 110). To oznacza, że pomimo technicznego potencjału nowych mediów TS UE zaakceptował możliwość utrzymania ograniczeń terytorialnych na rynku wewnętrznym.

Ochrona konkurencji między uczestnikami obrotu dobrami intelektualnymi wymaga zatem rozważenia **wzajemnego oddziaływania czynników związanych z** dynamiką i jakościowym charakterem zmian. Konieczna jest zarówno ocena stopnia otwarcia rynków, roli potencjalnej konkurencji oraz istnienia równoważącej siły po stronie podaży, jak i analiza ograniczeń w zakresie zachowań rynkowych, wprowadzonych na podstawie prawa krajowego i unijnego. Organ ochrony konkurencji powinien zatem ocenić możliwość podjęcia działalności gospodarczej przez międzynarodowe korporacje medialne, dostawców usług telekomunikacyjnych lub zagraniczne organizacje zbiorowego zarządu.

Należy przy tym zwrócić uwagę, że poza ekonomicznymi barierami dostępu, istotne znacznie dla analizy danej sytuacji mają bariery prawne. Jak wynika z prowadzonego wywodu rynek autorskich dóbr intelektualnych obejmuje działania, dobra i usługi mające znaczenie zarówno ekonomiczne, jak i kulturowe. Są one przedmiotem ochrony prawnej nie tylko ze względu na ich wartość rynkową, ale przede wszystkim ponieważ są nośnikami tożsamości, wartości oraz znaczeń. Tym samym, proces ustalenia granic rynku geograficznego powinien uwzględniać zasady korzystania i rozpowszechniania utworów określone w Traktacie, w konstytucjach poszczególnych Państw Członków Unii, w regulacjach autorskich i w szeroko rozumianym prawie kultury. Stosowanie zaawansowanych metod i instrumentów analizy może wydłużyć postępowanie organów antymonopolowych i podnieść jego koszty, niemniej czyni proces decyzyjny przejrzystym, wzmacnia pewność obrotu prawnego i funkcjonalność zastosowanych środków.

AKTY PRAWNE

Dyrektywa 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 8 czerwca 2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego, w ramach rynku wewnętrznego, tzw. „Dyrektywa o handlu elektronicznym”, Dz. Urz. UE L 178 z dnia 17.7.2000, s.1

Dyrektywa Rady WE 93/98 z dnia 29 października 1993 r. w sprawie harmonizacji czasu ochrony prawa autorskiego i niektórych praw pokrewnych, Dz.Urz.UE.L.1993.290.9. Polskie wydanie specjalne: Dz. Urz. UE rozdz.17, t. 1, s. 141

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483; sprost. Dz. U. 2001 Nr 28 poz. 319

Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 r, w redakcji sztokholmsko – paryskiej (Dz. U. 1990 nr 82 poz. 474 – załącznik)

Konwencja UNESCO sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Dz. U. 2007 nr 215, poz. 1585

Porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej, Załącznik 1C do Porozumienia, które ustanawiało Światową Organizację Handlu, Dz. U. 1996 r. Nr 32, poz. 143 – załącznik

PRAWO KRAJOWE

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Wersja skonsolidowana, OJC326 z dnia 26.10.2012 r., CELEX: 12012E/TXT

Traktat Ustanawiający Wspólnotę Europejską, z dnia 25 marca 1957 r. (Dz. Urz. UE C 2006 Nr 321E, str. 37) (Dz. Urz. WE C 325 z dnia 24.12.2002).

Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów, Dz. U. z 2007 r. Nr 50, poz. 331, z późn. zm.

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz. U. 2006 r. Nr 90, poz. 631, ze zm.

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU SPRAWIEDLIWOŚCI UNII EUROPEJSKIEJ

*Wyrok dnia 17 IX 2007 r. w sprawie *Microsft p. Komisji*, T-201/04*

*Wyrok z dnia 11 VII 1985 r. w sprawie *Cinetheque p. FNCF*, C-60/84 i C-61/84 (sprawy połączone)*

*Wyrok z dnia 11 VII 2006 r. w sprawie *FENIN p. Komisji*, C-205/03*

*Wyrok z dnia 11 XII 2008 r. w sprawie *Kanal 5 p. Föreningen STIM*, C 52/07*

*Wyrok z dnia 13 IX 2005 r. w sprawie *Komisja p. Radzie*, C-176/03*

*Wyrok z dnia 13 VI 1989 r. w sprawie *MP p. Jean Louis Tournier*, C-395/87*

*Wyrok z dnia 13 VII 1989 r. w sprawie *Lucazeau p. SACEM*, C-110/88, C-241/88 i C- 242/88 (sprawy połączone)*

*Wyrok z dnia 13 VII 1993 r. w sprawie *Phil Collins*, C-92/93 i C-326/92 (sprawy połączone)*

*Wyrok z dnia 15 III 2012 r, w sprawie *SCF p. Marco del Corso*, C -135/10*

*Wyrok z dnia 16 II 2012 r, w sprawie *SABAM p. Netlog NV*, C -360/10*

- Wyrok z dnia 18 III 1980 r. w sprawie *Procureur du Roi p. Debaue*, C-52/79.
- Wyrok z dnia 19 II 2002 r. w sprawie *Komisja p. Irlandii*, C-13/00
- Wyrok z dnia 25 II 1986 r. w sprawie *Windsurfing International p. Komisji*, C-193/83
- Wyrok z dnia 25 X 1979 r. w sprawie *Greenwich Film Production p. SACEM*, C-22/79
- Wyrok z dnia 26 XI 1998 r. w sprawie *Oscar Bronner*, C-7/97
- Wyrok z dnia 28 VII 1998 r. w sprawie *Metronome Musik p. Music Point Hokamp*, C-200/96
- Wyrok z dnia 29 IV 2004 r. w sprawie *IMS Health p. NDC Health*, C-418/0
- Wyrok z dnia 4 XI 1997 r. w sprawie *Parfums Christian Dior p. Evora*, C-337/95.
- Wyrok z dnia 5 X 1988 r. w sprawie *Volvo p. Veng*, C-238/87
- Wyrok z dnia 6 IV 1995 r. w sprawie *Magill*, C-241/91 i C-242/91 (sprawy połączone)
- Wyrok z dnia 8 VI 1971 r. w sprawie *Deutsche Grammophon p. Metro*, C-78/70
- Wyrok z dnia 17 V 1988 r. w sprawie *Warner Brothers p. Eric Christiansen*, C-158/86
- Wyrok z dnia 24 I 1989 r. w sprawie *Emi p. Patricia*, C-341/87
- Wyrok z dnia 15 III 2012 r w sprawie *Phonographic Performance p. Irlandii*, C-162/10
- Wyrok z dnia 12 IV 2013 r. w sprawie *SIAE p. Komisji*, T-433/08
- Wyrok z dnia 12 IV 2013 r. w sprawie *Tono p. Komisji*, T-434/08
- Wyrok z dnia 12 IV 2013 w sprawie *Zaiks p. Komisji*, T-398/08

REFERENCES

- Antczak B. (2012) Współczesne tendencje tworzenia, dyfuzji i wykorzystania wiedzy, w: K. Dziurzyński, *Dylematy współczesnej edukacji*, Józefów: Wydawnictwo: WSGE
- Antczak B. (2014) *Rodzaje i formy aktywności*, Journal of Modern Science 1/12/2012 s.106
- Barta J., Markiewicz R. (red.) (2005) *Prawo autorskie. Tom 3. Orzecznictwo i wyjaśnienia*, Warszawa, Dom Wydawniczy ABC, 12-38, 83, 152
- Błeszyński J. (2009) *Prawo autorskie a prawo konkurencji* W: K. Lewandowski (red.), *Prawo autorskie a prawo konkurencji*, Poznań: WSUS, 9-26

- Bobińska J. (2009) Organizacje zbiorowego zarządzania a pojęcie przedsiębiorcy W: K. Lewandowski (red.), *Prawo autorskie a prawo konkurencji*, Poznań: WSUS, 89-110
- Breński W. (2013) Mini Leksykon Encyklopedyczny UE . Józefów: Wydawnictwo: WSGE
- Drexel J. (2007) *Collecting Societies and Competition Law*, www.ip.mpg.de/shared/data/pdf/drexel_-_csmos_and_competition.pdf (11.11.2014)
- Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (2013) Opinia w sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi oraz udzielania licencji wieloterytorialnych dotyczących praw do utworów muzycznych na potrzeby ich wykorzystania na internetowym polu eksploatacji na rynku wewnętrznym, COM(2012) 372 final – 2012/0180(COD), Dz. U. UE C 44 z 15.02. 2013, 104.
- Kępiński M. (2007) *Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi* W: J. Barta (red) *System prawa prywatnego. Prawo autorskie*, 2 wyd., Warszawa: Beck, INP PAN, tom 13, 522
- Kohutek K., Sieradzka M. (2008) *Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów. Komentarz*. Warszawa: Wolter Kluwer Business
- Komunikat Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, *Zarządzanie prawami autorskimi i prawami pokrewnymi na obszarze Wspólnego Rynku*, Bruksela 16.04.2004r. COM (2004) 261 final
- Materna G. (2009) Stosowanie prawa ochrony konkurencji wobec organizacji zbiorowego zarządzania – granice ingerencji organu antymonopolowego W: K. Lewandowski (red.),
- Max Planck Institute for Intellectual Property and Competition Law, (2013) *Copyright, Competition and Development*, Raport, http://www.wipo.int/export/sites/www/ip-competition/en/studies/copyright_competition_development.pdf (12.10.2014)
- Mordwiłko, J. (2005). Zatwierdzanie tabel stawek wynagrodzeń autorskich przez organizacje zbiorowego zarządzania – analiza prawno-porównawcza, *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego* (5), 16
- Niepokulczycka M. (2006). “Rekomendacje Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie polityki ochrony konsumentów i konkurencji w Unii Europejskiej” W: *Polityka ochrony konsumentów i polityka konkurencji – razem czy osobno?* Warszawa: UOKiK, s. 73.
- Oleksiuk I. (2009) Problematyka równoległego stosowanie prawa autorskiego i prawa antymonopolowego wobec organizacji zbiorowego

zarządzania prawami autorskimi, *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego* (1), 18–22

Oleksiuk I. (2009a) Rozwój wolnej konkurencji w zakresie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi. Podstawowe problemy W: K. Lewandowski (red.), *Prawo autorskie a prawo konkurencji*, Poznań: WSUS, 57

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego (2012) w sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi oraz udzielania licencji wieloterytorialnych dotyczących praw do utworów muzycznych na potrzeby ich wykorzystania na internetowym polu eksploatacji na rynku wewnętrznym COM(2012) 372 final – 2012/0180(COD), Dz.U. C 44 z 15.2.2013, s. 104.

Opinia rzecznika generalnego Poiares Maduro przedstawiona w dniu 14 lipca 2004 r. Zb. Orz. 2004, s. I-11273

Pęczalska B. (2007) *Ochrona konkurencji*, Warszawa: C.H. Beck

Piontek E. (red.), Nowak-Chrząszczyk B., Pisarkiewicz A., Stępień E., Żabówka A., (2008) *Nowe tendencje w prawie konkurencji*, Warszawa: Wolter Kluwer

Prawo autorskie a prawo konkurencji, Poznań: WSUS, 45–56

Sitek. B.(2012), *Wertykalność a wertykalna wielowarstwowość prawnych*, Journal of Modern Science 1/12/2012

Skibińska. (2009), Czy organizacja zarządzania prawami autorskimi dysponująca faktyczną pozycją monopolistyczną naruszyła art. 82 TWE? www.monitorprawniczy.pl (dostęp 12 maja 2014)

Skoczny T., Jurkowska A. (Red.). (2004). *Prawo konkurencji Wspólnoty Europejskiej. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w latach 1962–1989* (Tom 1). Warszawa: Wydawnictwa Naukowe Wydziału Zarządzania UW

Skoczny T., Jurkowska A., Mąsik (red.) (2009) *Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów*, Warszawa: C.H. Beck

Skoczny, T., Jurkowska, A. (Red.). (2005). *Prawo konkurencji Wspólnoty Europejskiej. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w latach 1990–2004* (Tom 2). Warszawa.

Skubikowski J. (2005) Zbiorowy zarząd prawami autorskimi i pokrewnymi: zakres udzielonego zezwolenia, ustawowa reprezentacja oraz właściwości organizacji zbiorowego zarządzania. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, (11), 21

- Stępień, E. (2010). Nakazanie udzielenia licencji przymusowej w wyniku nadużywania pozycji dominującej w świetle orzecznictwa wspólnotowego. W E. Piontek (Red.), *Nowe tendencje w prawie konkurencji* (str. 46). Warszawa: Wolter Kluwer.
- Szaciński M. (1999) Swoboda umów w prawie autorskim, *Palestra* (5–6), 6–13.
- Zalecenia Komisji z dnia 27 października 2011 r. w sprawie digitalizacji i udostępnienia w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych, Dz. U. L 283 z 29.października 2011, s. 39